

מכיבוש לאפרטהייד

**מכיבוש לאפרטהייד – שינויים מהותיים
בשליטה הישראלית בשטחים 2015 - 2018**
מעקב התנחלויות, שלום עכשיו, דצמבר 2018

תוכן העניינים

עמ' 2-3	1 / הקדמה
עמ' 3-5	2 / שינויים בפרשנות המשפטית הישראלית לדיני הכיבוש
עמ' 5-6	3 / חוות הדעת שמתירה הפקעת קרקע פלסטינית לצורך סלילת כביש גישה להתנחלות (מקרה חרשה)
עמ' 6-7	4 / שימוש בנכסי נפקדים
עמ' 7	5 / פירוק שותפות בנכסים נטושים
עמ' 7	6 / בחינת המודל הקפריסאי - פיצויים במקום השבה
עמ' 7-8	7 / הפקעת דיירות מוגנת של עיריית חברון והקצאת השטח למתנחלים
עמ' 8-9	8 / מנטליות של סיפוח: הנחיית היועמ"ש בדבר תחולת הצעות חוק ממשלתיות בשטחים
עמ' 9	9 / סיכום

הקדמה:

למערכת המשפט היה תמיד תפקיד בקידום ההתנחלויות. לצד הכשרת מפעל ההתנחלויות בכללותו, שמרו היועמ"ש לממשלה והפרקליטות גם על איזשהם סטנדרטים של מותר ואסור לפי הדין הבינלאומי. מאז נבחר נתניהו לראש ממשלה אנחנו רואים מגמה הולכת וגוברת של נסיונות ליצור **נורמליזציה של ההתנחלויות**, לשנות את כללי המשחק כדי להקל על פיתוח ההתנחלויות וליצור תחושה כי ההתנחלויות הן חלק מישראל לכל דבר ועניין.

השינויים ההדרגתיים ניכרו במדיניות, בשינוי בשיח ובשינויים בפרשנות המשפטית. כך למשל במארכ 2011 [הודיעה הממשלה לבג"צ על שינוי במדיניות כלפי המאחזים הבלתי חוקיים](#), כך שהמאחזים יוכשרו בכל מקום שניתן. ואכן, מאז ועד היום [החלו הליכי הכשרה של למעלה מ-35 מאחזים](#). באותם ימים מינתה הממשלה את [ועדת אדמונד לוי](#) שנועדה לתת משקל נגד לדו"ח טליה ששון על המאחזים הבלתי חוקיים ולהציע כלים משפטיים שיסייעו לפיתוח ההתנחלויות והמאחזים. המלצות הועדה לא התקבלו באופן רשמי אבל חלק מההמלצות, ובעיקר רוח הדברים, החלו לחלחל לפרשנות המשפטית שהציגה המדינה בבתי המשפט ובפעולות בשטח.

גם שינויים בשיח המשפטי החלו להופיע. אם בעבר יכולנו למצוא בתגובות המדינה התייחסות לקרקע פרטית פלסטינית לא מוסדרת כקרקע פרטית, הרי שכיום בדרך כלל יכנו אותה "קרקע מחוץ להכרזה" על אדמות מדינה, או קרקע שיכולה להיות קרקע פרטית, או אדמת סקר וכיו"ב. מגמת השינוי המדאיגה התרחבה והתעצמה בממשלה הנוכחית מאז שאיילת שקד מונתה לשרת המשפטים וביתר שאת מאז שאביחי מנדלבליט מונה ליועץ המשפטי של הממשלה.

כבר במסגרת [ההסכם הקואליציוני של הממשלה הנוכחית](#), הוקם ביולי 2015 צוות להסדרת מאחזים, שנועד להציע פתרונות משפטיים כדי להכשיר את מה שלא חוקי בהתנחלויות (צוות משפטי). באוקטובר 2017 [מונה פנחס ולרשטיין לראש צוות ההסדרה](#) (צוות ביצועי לקידום הכשרת המאחזים שיתגבר את עבודת המינהל האזרחי). ולרשטיין היה בעבר ראש מועצת בנימין, הקים עשרות מאחזים בלתי חוקיים והיה מעורב בבנייה בלתי חוקית בהיקפים גדולים. תפקידו כעת הוא לזרז את הטיפול בהכשרת המאחזים ע"י המינהל האזרחי מבחינה משפטית ותכנונית.

שרת המשפטים, איילת שקד, [מינתה עם כניסתה לתפקיד את עו"ד עמיר פישר](#), מי שייצג את עמותת רגבים (עמותת ימין שפועלת לקידום אכיפת חוקי התכנון נגד פלסטינים בשטחים ובישראל) בעתירות רבות, ליועץ חיצוני מיוחד שתפקידו הוא לעבור על כל תגובות המדינה בנושאי התנחלויות, להעיר הערות ולערוך שינויים. מינוי יועץ פוליטי שיתערב בשיקולים המקצועיים של הפרקליטות הוא צעד חסר תקדים שתוצאותיו באות לידי ביטוי בתגובות המדינה, וכפי שהתגאתה שרת המשפטים, התגובות בענייני ההתנחלויות ["שונות מכפי שנראו בעבר"](#).

[הכנסת חוקקה את חוק ההפקעה, המכונה גם חוק ההסדרה](#), שנועד להכשיר את גזל הקרקע שנעשה במאחזים ובהתנחלויות.

בנוסף לכל זה, ובעיקר מאז מונה עו"ד אביחי מנדלבליט ליועץ המשפטי לממשלה, חלו שינויים מרחיקי לכת בעמדות המשפטיות של מערכת המשפט ואכיפת החוק בישראל.

שינויים אלה הם נדבך נוסף [במדיניות הסיפוח דה-פקטו של השטחים לישראל](#), והם נועדו ליצור "נורמליזציה" של ההתנחלויות והפיכתן לחלק מישראל בפועל, גם אם בלי להכריז על כך.

להלן נפרט כמה מהשינויים המשמעותיים בפרשנות המשפטית הישראלית לדיני הכיבוש החלים בשטחים לגבי ההתנחלויות, כשבאים לידי ביטוי במסמכים שהגיעו לידי שלום עכשיו בסיוע [התנועה לחופש המידע](#):

שינויים בפרשנות המשפטית הישראלית לדיני הכיבוש:

1 / שימוש בדוקטרינת "תקנת השוק" כדי להפקיע קרקעות פלסטיניות – מימוש בפועל של עקרונות "חוק ההסדרה"

דוקטרינת "תקנת השוק" היא הסדר משפטי המאפשר במקרים מסויימים לרוכש שרכש קניין ללא הסכמת בעליו בשל טעות תמת לב (למשל, קניין שנמכר על-ידי גנב ולא הייתה סיבה לקונה לחשוד שהמוכר אינו הבעלים), למנוע את ההחזרה של הקניין לבעליו ותשלום פיצויים תחתיו. הרעיון הוא למנוע מצב בו כל שרשרת העברות של נכס עלולה בכל רגע לקרוס אם יתברר שמישהו לאורך הדרך לא הסכים להעברה, דבר שיפגע מאוד בפעילות השוק והסחר בקניין.

[באמצע נובמבר 2017 הודיעה המדינה לבג"צ על כוונתה להפקיע 45 דונם מפלסטינים באזור עפרה על מנת לאשר תכנית בניה שתכשיר חלקים מההתנחלות. ההצדקה המשפטית שניתנה \[בתשובת המדינה לבג"צ\]\(#\) היא שימוש בדוקטרינת "תקנת השוק" שקבועה בסעיף 5 בצו בדבר רכוש ממשלתי, לפיו במקרים מסויימים כשנעשתה עסקה בין הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש במנהל האזרחי עם צד כלשהו לגבי שטח שהצדדים חשבו בתום לב שהוא רכוש ממשלתי, העסקה לא תיפסל ותהיה תקפה \(המשמעות היא הפקעת הקרקע וחובה לפצות את הבעלים\). במילים אחרות, אין חובה לפנות את הפלישה ולהחזיר את הקרקע לבעליה.](#)

תגובת המדינה מבוססת על [סיכום דיון](#) שהתקיים אצל היועץ המשפטי לממשלה בדצמבר 2016, שבו אישר למעשה היועמ"ש את החלטת הסעיף על מקרים מסויימים שבהם המינהל האזרחי הקצה, בתום לב, קרקע שלא היתה בבעלותו, והעביר אותה לשימוש המתנחלים. למעשה, הוראת היועמ"ש מאפשרת להפקיע קרקעות פלסטיניות לטובת התנחלויות, דבר שאסור על פי הדין הבינלאומי ועד היום נחשב ע"י מערכת המשפט הישראלית ולפי הפסיקה לקו אדום שאין לחצותו.

אמנם היועמ"ש מגביל את ההפקעה למקרים שבהם היתה הקצאה מטעם המינהל האזרחי, אך הוא מכליל, למשל, בתוך תום הלב גם מקרים שבהם נבנו בתים באופן לא חוקי, כלומר ללא היתרי בניה ובניגוד לתכניות המתאר התקפות בשטח. גם שאלת תום הלב של המינהל לא ברורה שכן המינהל התרשל בתפקידו לברר מה מעמד הקרקעות הפרטיות אותן הקצה. כך שלפי עמדת היועמ"ש רשלנות ותום לב יכולים לדור יחדיו.

יש לציין שחוק ההסדרה שחוקקה הכנסת, קובע למעשה דבר דומה, לפיו לא תוחזר קרקע

פרטית שמתנחלים פלשו אליה אלא היא תופקע מהבעלים תמורת פיצויים. בתגובת היועמ"ש לבג"צ שהוגש נגד החוק, קובע מנדלבליט שהחוק אינו חוקתי ושיש לפסול אותו. בחוות הדעת הזאת על "תקנת השוק" מסתבר שהעקרון שעומד בבסיס חוק ההפקעה מקובל עליו, והשאלה היא רק באילו תנאים מותר להחיל אותו.

באוגוסט 2018 נתן השופט דראל בבית המשפט המחוזי בירושלים [פסק דין שמחיל את עקרון תקנת השוק](#) על מתנחלים שבנו ביתם במאחז מצפה כרמים באופן לא חוקי, על קרקעות פלסטיניות פרטיות. עמדת המדינה שהוצגה בשלבים האחרונים של הדיון בתביעה היתה כי המדינה לא מתנגדת עקרונית למימוש עקרון תקנת השוק במקרה זה. מדובר בפסק דין תקדימי, שנוי במחלוקת, שעומד כעת להכרעה בערעור בבית המשפט העליון.

ב-13/12/18 קיים היועמ"ש לממשלה דיון בנושא מימוש עקרון "תקנת השוק" גם באופן יזום ע"י הרשויות, ולא רק כתגובה לעתירות שקשורות לבניה על קרקע פרטית ע"י מתנחלים. סיכום זה הוא מעין תכנית פעולה (blueprint) למימוש בפועל של "חוק ההסדרה". [בסיכום הדיון](#) היועמ"ש קובע כי "נדרשת כעת פעולה ממשלתית יזומה לבחינה ולאישור מהירים של תאי השטח בהם מתקיימות ראיות מנהליות לתחולתו של סעיף 5, על רכיביו השונים". כלומר, על הממשלה לבחון ולמצוא את אותם מקרים שבהם ניתן להפקיע את הקרקע על בסיס "תקנת השוק", ולאחר מכן לפעול להפקעתה.

בהמשך לכך, מציג היועמ"ש כמה מהשאלות שבהן נדרשת הכרעה משפטית ומדינית ומצביע על כיוונים לפתרון:

א. מהם התנאים הנדרשים כדי לקבוע שניתן להפקיע שטח מסויים לפי סעיף 5? היועמ"ש לא מונה את התנאים ולא קובע קריטריונים מפורטים אלא מזכיר במשפט כי כדי לקבוע שהבניה נעשתה בתום לב, צריך להיות "..." שטח) שבו בוצעו בעבר השקעות בדרך של בינוי, פיתוח או קיומה של תכנית מתאר מפורטת בתוקף". יחד עם זאת הוא קובע כי "נדרשת הכרעה בנוגע ... לשטחים שלא בוצעו בהם השקעות כאמור". (יש לציין שהיועמ"ש לא כותב מי ביצע את ההשקעות, ונשאלת השאלה האם ביצוע השקעות ע"י גורמים מוניציפאליים, או אף פרטיים כגון אמנה, יכול להוות עדות לתום לב הנדרש).

ב. האם ניתן לקדם בנייה חדשה ולא רק להכשיר בנייה ישנה? היועמ"ש מוסיף ואומר כי צריך להכריע אם ניתן לקדם בניה חדשה על קרקע פרטית במצב שהקרקע עוד לא הוקצתה לרוכשים פרטיים, או במקרה שיש תכנית בתוקף אך עדיין לא יצא היתר בנייה. מקרים כאלה יכולים להיות המקרים שבהם כאשר אושרה תכנית הבניה סברו במינהל האזרחי כי מדובר בקרקע ציבורית (לפי הכרזה על אדמות מדינה), אך בעקבות בדיקה של צוות קו כחול הסתבר שהקרקע היתה מעובדת והיא נכללה בטעות בהכרזה על אדמות מדינה והיא למעשה קרקע פרטית. במקרה כזה נשאלת השאלה אם כל עוד לא בנו או עוד לא נתנו למישהו זכויות בקרקע אולי יש להימנע מההפקעה, או שמא מכיוון שכבר תוכננה תכנית ונעשו השקעות מותר לבנות גם בניה חדשה.

ג. כיצד יוקצה השטח למתנחלים - האם אותו מתנחל שפלש לקרקע יקבל לבעלותו את הקרקע באופן אוטומטי או שמא הדבר צריך להיעשות באמצעות או באישור של הממונה על הרכוש הממשלתי.

ד. מי יחליט אם ניתן להחיל את "תקנת השוק" ולהפקיע את הקרקע? היועמ"ש מציג שתי אפשרויות פעולה. האחת היא "המסלול המשפטי" לפיו על המדינה יהיה לפנות לערכאה שיפוטית כלשהי שתאשר את ההפקעה. במקרה כזה צריך לקבוע איזו ערכאה שיפוטית תקבע זאת, והיועמ"ש מפרט את האפשרויות (בבית המשפט הצבאי בשטחים בערכאה מיוחדת שתוקם לצורך כך או בועדת הערר הקיימת, או בבית המשפט המחוזי בירושלים). את הבחירה בין הערכאות האפשריות השונות משאיר היועמ"ש בידי הדרג המדיני.

האפשרות השניה היא "המסלול המינהלי" לפיו לא יהיה צורך לפנות לבית משפט אלא המנגנונים הפנימיים של הרשויות יוכלו לקבוע, בהתאם להנחיות היועמ"ש, אם הקרקע ראויה להפקעה לפי סעיף 5 או לא. יחד עם זאת קובע היועמ"ש שלצורך קביעה מנהלית שכזאת נדרשות הכרעות בכמה סוגיות משפטיות, וכי בכוונתו להכין סיכום משלים לצורך כך.

לפי היועמ"ש המסלול המשפטי פתוח בפני הממשלה כבר עכשיו, ולא צריך לחכות להכרעות בכל הסוגיות שאמורות להיות מוכרעות בסיכום המשלים שיכין היוע"פ.

לסיכום, היועמ"ש לממשלה מנדלבלית סולל את הדרך למימוש בפועל של חוק ההסדרה. למעשה, כל שנדרש כדי להתחיל "להכשיר" בניה לא חוקית על קרקע פרטית של פלסטינים, הוא החלטה של הדרג המדיני (אולי של שר הביטחון אולי של כל הממשלה) לגבי הערכאה השיפוטית שתדון ב"בקשות הפקעה" שתגיש המדינה. בהמשך, יכין היועמ"ש חוות דעת משלימה שאמורה לאפשר למדינה לקבל את ההחלטה באופן עצמאי בלי חובה לפנות לערכאה שיפוטית.

[לקריאת סיכום הדיון שמהווה את חוות הדעת המשפטית המנחה בעניין תקנת השוק - לחצו כאן.](#)

[לקריאת תגובת המדינה על התכנית בעפרה - למימוש הפקעה ע"פ תקנת השוק - לחצו כאן.](#)

[לקריאת סיכום הדיון שמאפשר פעולה יזומה של מימוש תקנת השוק - לחצו כאן](#)

2/ חוות הדעת שמתירה הפקעת קרקע פלסטינית לצורך סליחת כביש גישה להתנחלות (מקרה חרשה)

ב-15/11/17 פורסמה [חוות דעת משפטית של היוע"פ המשפטי לממשלה שמתירה להפקיע קרקע פלסטינית לצורך כביש גישה למאחז חרשה ממערב לדמאללה](#). היועמ"ש תולה את החלטתו בדברים שנפסקו ע"י בית המשפט העליון, ונכתבו ע"י השופט גיזבראן [בעתירה של בעלי קרקעות מסילוואד יחד עם ארגון יש דין](#) נגד הכוונה לעשות שימוש באדמותיהם שבחלקן נחשבות "נכסים נטושים". השופט גיזבראן קבע כי יש לראות את המתנחלים שמתגוררים בשטחים הכבושים כחלק מהאוכלוסיה המקומית של האזור, ובניגוד לפסיקה העקבית של בית המשפט העליון מאז שנות ה-70, קבע שמותר במקרים מסויימים ובאופן זמני, לפגוע בזכות הקניין של הפלסטינים גם אם אין שום צורך בטחוני בכך והפגיעה נועדה רק כדי לקדם אינטרסים של המתנחלים.

על פסק דין זה [הגיש ארגון יש דין באמצעות עו"ד שלומי זכריה](#) בקשה לדיון נוסף. ב-30.5.2018 קבעה נשיאת בית המשפט העליון אסתר חיות, כי פסק הדין של השופט גיזבראן אכן "סותר (...). הלכות קודמות ויש בו גם חידוש וגם קושי", אך כיוון שמדובר באימרת אגב ("אוביטר") שלא נדרשה לשם הכרעה בעתירה, אין לומר שנפסקה הלכה חדשה ואין לפסיקה כוח של תקדים לעתיד לבוא.

כלומר, נשיאת ביהמ"ש העליון קבעה שאין להסתמך על אמירה זו של השופט גיזבראן כתקדים משפטי. אך היועמ"ש לממשלה, כאמור, הזדרז להסתמך על דברי השופט גיזבראן והתיר הפקעת אדמה לטובת כביש גישה למאחז. היועמ"ש אמנם הגביל בחוות-דעתו בנוגע לכביש הגישה למאחז חרשה את השימוש בהפקעה לטובת מתנחלים רק למקרים מסויימים, וקובע שכל הפקעה כזאת חייבת לעבור את אישורו, אך למרות זאת, פריצת העקרון העקבי שאוסר שימוש ברכוש פלסטיני פרטי לצרכי פרוייקט ההתנחלות - שמקורו עוד בפסק דין אלון מורה משנת 1979 - פותחת פתח להפקעות נרחבות בכל השטחים ולהקמת התנחלויות על קרקעות פרטיות של פלסטינים. חשוב לציין שכאמור זוהי עמדה הפוכה מעמדת המדינה ועמדת בית המשפט העליון לאורך כל השנים לפיה אסור להפקיע קרקע פלסטינית לצורך בלעדי של מתנחלים. עד היום ההפקעות הותרו רק אם הן לטובת האוכלוסיה המוגנת, קרי הפלסטינים.

ב-5 בדצמבר 2018 פורסמה חוות דעת מטעם היועמ"ש לממשלה שמפרטת [כיצד ניתן לבצע את ההפקעה לצורך הכביש בחרשה](#). היועמ"ש קובע כי ניתן לחפור מנהרה מתחת לקרקע ובכך לאפשר לבעלים להמשיך לעבד את אדמותיהם, אך הוא מתיר גם להפקיע את הקרקע עצמה לצורך הכשרת הכביש.

[לקריאת חוות הדעת של יועמ"ש בעניין ההפקעה בחרשה - לחצו כאן.](#)
[להרחבה - לחצו כאן](#)

3/ שימוש בנכסי נפקדים

[באוגוסט 2016 פורסמה בעיתונות מודעה](#) המכריזה על כוונת המינהל האזרחי לעשות שימוש בקרקעות של פלסטינים הנחשבים נפקדים (חיים בחו"ל), לצורך הקמת אתר זמני למפוני עמונה. הכוונה להשתמש באדמות נטושות נסמכה על [חוות דעת משפטית של היועץ המשפטי לממשלה](#) שקבעה שמותר לעשות שימוש, זמני, בנכסים נטושים ולהקצותם למפוני עמונה. נכסים נטושים על-פי החוק הם נכסים שבעליהם בחו"ל ועל-פי הצו בדבר נכסים נטושים, הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש משמש כנאמן עליהם עבור הבעלים עד שישוב. לכן על הממונה לנהל את הנכסים באופן שעולה בקנה אחד עם האינטרסים של הבעלים של הנכס. חשוב לציין שחוות הדעת שאפשרה שימוש זמני בנכסים שבעליהם בחו"ל לטובת מפוני עמונה נוגדת את המדיניות ואת הפרשנות המשפטית לסמכות הניהול של נכסים נטושים כפי שעוצבה מאז 1967 ושעל פיה נהגו כל ממשלות ישראל עד היום. אפילו מי שכונתה "אם ההתנחלויות", עו"ד פליאה אלבק המנוחה, ששימשה כמנהלת המחלקה האזרחית בפרקליטות במשך שנים רבות, קבעה כי נכסי נפקדים "אינם יכולים לשמש להקמת ישובים יהודיים" (מתוך הרצאתה בפני לשכת עורכי הדין, 1985).

כך קובעת גם חוות דעתו של עוזר היועמ"ש למינהל האזרחי מספטמבר 1997: "הממונה אינו אלא נאמן השומר על הנכס, פן ייפגע בזמן שהבעלים נעדר מן האזור... ממהותו של נכס נטוש כרכוש פרטי, שזיקת הממונה אליו הינה זמנית ולצורך שמירה על הנכס בלבד, משתמע איסור גורף הרבה יותר: למעשה, **אל לו לממונה לעשות כל עסקה לגבי הנכס שתעמוד בניגוד**

לחובת השמירה האמורה, ובמיוחד לחובתו להשיב את הנכס לבעלים עם חזרתו לאזור
(ההדגשה במקור). (מצוטט בדו"ח מבקר המדינה 56 א עמ' 220).

למרות כל זה, החליט היועמ"ש לממשלה שמותר לעשות שימוש באדמות נטושות לטובת המתנחלים. יש לציין שבסופו של דבר ביטל בג"צ את הכוונה להקצות אדמות נטושות למפוני עמונה, בעקבות עתירה של בעלי הקרקע עם ארגון יש דין.

לקריאת חוות הדעת המשפטית על שימוש בנכסים נטושים (כפי שהתקבלה מהיועמ"ש) - לחצו כאן להרחבה - ראו כאן

4/ פירוק שותפות בנכסים נטושים

בהמשך להחלטה לעשות שימוש בנכסים נטושים עבור מפוני עמונה, הסתבר שלרוב החלקות הנטושות יש כמה וכמה בעלים, כלומר יש בעלות משותפת של מספר אנשים בכל חלקה, ורק חלק מהבעלים הם נפקדים ואילו היתר מתגוררים בשטחים. משמעות הדבר היא שכדי לעשות שימוש בחלק מהחלקה (החלק ה"נטוש", כלומר החלק שבבעלות הנפקד) נדרש קודם לכן הליך שיפוטי של פירוק שותפות שייקבע אילו חלקים מהחלקה שייכים לכל אחד מהבעלים.

על מנת להתגבר על המכשול המשפטי הזה, קבע היועמ"ש בחוות דעת מ-29/12/2016, שבמקרה המיוחד של שימוש בנכסים נטושים לטובת מפוני עמונה, מותר למינהל האזרחי לבצע פירוק שיתוף **כפוי**, באופן חד צדדי וללא הסכמה של יתר השותפים, ולתפוס חזקה בחלק שהוא יבחר (ולא בית המשפט) מהחלקה. העילה לכך "מבוססת על צורך ציבורי רב עוצמה של שמירה על הסדר והביטחון הציבוריים באזור בנסיבות ייחודיות וחריגות באופיין" (חוות הדעת, סעיף 5).
לקריאת חוות הדעת המשפטית על פירוק השותפות בנכסים נטושים - לחצו כאן

5/ בחינת המודל הקפריסאי - פיצויים במקום השבה

בנוסף לכל אלה, הודיע רה"מ על הקמת צוות שיבחן את האפשרות להקים טריבונל מיוחד לקרקעות, שבדומה לנעשה בסכסוך בין קפריסין לצפון קפריסין שבשליטת הטורקים, יפסוק פיצויים לבעלי קרקעות שנבנו עליהן בתים, במקום להשיב אותן. חשוב לציין שבמקרה של צפון קפריסין מדובר בפיצוי לבעלים שאינם נמצאים בשטח אלא בחו"ל ואילו כאן הטריבונל אמור לאפשר שימוש בתמורה לפיצויים בקניין השייך למי שנמצאים בשטחים והודרו בכוח ובכפייה מאדמתם.

6/ הפקעת דיירות מוגנת של עיריית חברון והקצאת השטח למתנחלים

באוקטובר 2017 אישרה ועדת המשנה לרישוי של מועצת התכנון העליונה בקשה להיתר בניה להקמת שלושה בניינים עם 31 יחידות דיור בלב חברון עבור המתנחלים. הקרקע נחשבת אדמת מדינה (שהיתה לפני 1948 בבעלות יהודים), שהוחכרה לעיריית חברון כדיירות מוגנת לצורך הקמה והפעלה של תחנה מרכזית בחברון. בשנות השמונים תפס צה"ל בתפיסה צבאית לצרכי ביטחון את

הקרקע והקים עליה בסיס צבאי והתחנה המרכזית עברה למקום אחר. כעת מסתבר שבקיץ 2016 נתן המינהל האזרחי למשרד השיכון הרשאה לתכנן בקרקע את שכונת המתנחלים החדשה. בדיון בבקשה להיתר הבניה, אמרה נציגת היועמ"ש: **"העמדה שלנו ושנסמכת על עמדת המשנה ליועץ המשפטי לממשלה היא שהזכות המוגנת (של עיריית חברון) הסתיימה"**.

עמדה זו הפוכה מעמדת המדינה עד היום. ב-2007 נדרש יועמ"ש איו"ש לסוגיה הזאת, וקבע שהדיירות המוגנת של עיריית חברון עדיין בתוקף, כדבריו: **"... דיירות מוגנת זו מעולם לא הסתיימה בצו שיפוטי, כנדרש בחוק הירדני, ולאור עמדת משרד המשפטים כיום, ספק אם ניתן יהיה לסיימה בעתיד הנראה לעין"**. כלומר, מרגע שהצורך הביטחוני מסתיים והבסיס הצבאי עובר למקום אחר, אמורה הקרקע לחזור לרשות עיריית חברון. אך העמדה העדכנית של היועמ"ש, לפיה ניתן להקצות את הקרקע להתנחלות היא למעשה סוג של הפקעה של הקרקע מידי עיריית חברון לטובת התנחלות.

ב-1/11/18 הודיע שר הביטחון לשעבר, אביגדור ליברמן, על הכוונה להתחיל בתכנון מבני מגורים מעל השוק הסיטונאי בחברון. כמו במקרה של התחנה המרכזית של חברון, גם השוק הסיטונאי הוא אדמת מדינה מכוח היותו בבעלות יהודים לפני 1948, והמינהל האזרחי, בעקבות הממונה הירדני לנכסי אויב, השכיר אותו בדיירות מוגנת לעיריית חברון. המשמעות של תכנון כזה הוא כי קיימת בידי משרד הביטחון חוות דעת משפטית שמתירה לעשות שימוש בקרקע גם ללא הליך שיפוטי של הפקעת הדיירות המוגנת, בניגוד לעמדת היועמ"ש בעבר.

להרחבה על התכנית בתחנה המרכזית - לחצו כאן

להרחבה על התכנית בשוק הסיטונאי - לחצו כאן

7/ מנטליות של סיפוח: הנחיית היועמ"ש בדבר תחולת הצעות חוק ממשלתיות בשטחים

לפי פרסום בעיתון הארץ, ב-31/12/17 הפיץ היועמ"ש לממשלה הנחיה לכל המשנים שלו לפיה כל הצעת חוק ממשלתית תתייחס לאפשרות להחיל אותה גם בשטחים (האם היא חלה בשטחים, אם כן, כיצד, ואם לא מדוע). הנחיה דומה הפיצו השרים איילת שקד ויריב לוין במאי 2017 כנוהל חדש לעבודת ועדת השרים לחקיקה. גם ועדת הכנסת דנה ב-3/1/18 בהצעה דומה לשינוי בתקנון הכנסת, אך בסופו של דבר, בשל העדר סמכות, הסתפקה בהחלטה הצהרתית בלבד.

כל ההנחיות וההצהרות הללו מנוסחות באופן עמום, והן משאירות כמה אפשרויות פתוחות:

1. החלת חוקי הכנסת על השטח הכבוש - אפשרות זו היא למעשה הכרזה על כך שכנסת ישראל רואה בשטחים הכבושים חלק מהשטחים שברביבונותה, קרי סיפוח.

2. חקיקה באמצעות צווים צבאיים ("תחיקת ביטחון") - לפי אפשרות זו, על כל חוק של הכנסת יחוקק חוק מקביל ע"י אלוף פיקוד המרכז שיהיה חלק מהחקיקה של השלטון הצבאי בשטחים. במקרה כזה, מדינת ישראל תוכל לטעון שלא מדובר בסיפוח, אבל המשמעות בשטח תהיה החלת חוקי ישראל בשטחים הכבושים. בנוסף, יש לזכור כי לפי הדין הבינלאומי, השלטון

הכובש אינו רשאי לשנות את החקיקה הקיימת אלא לצורך האוכלוסיה המקומית המוגנת או לצרכי ביטחון.

3. החלת החוק על ישראלים ולא על שטח - במכתב של השרים שקד ולוין, המהלך מוסבר כתיקון עוול כלפי "430,000 הישראלים" שמתגוררים בשטחים. הסבר זה מהווה אינדיקציה לאפשרות נוספת לפיה החוקים לא יוחלו על השטחים אלא רק על ישראלים שנמצאים בשטחים. במקרה כזה ישראל תנסה לטעון שלא מדובר בסיפוח שכן החוק לא חל על שטח מחוץ לריבונותה, אבל המשמעות תהיה העמקה והרחבה של הפרקטיקה הקיימת של מערכות חוקים נפרדות לשתי האוכלוסיות, שמהווה את אחד המרכיבים של אפרטהייד.

כל היוזמות הללו (בנוסף על אחרות כמו החלטת ועידת הליכוד על תמיכה בסיפוח), מעידות על **מנטליות של סיפוח**. המגמה היא להתייחס לשטחים הכבושים כאילו הם שטחים בשליטה ובריבונות ישראלית, גם מבלי להכריז על כך. יחד עם זאת, אין כוונה להתייחס לתושבי השטחים הפלסטינים כאל תושבים ישראלים שווים זכויות. כך שמדיניות הממשלה הולכת וחושפת יותר ויותר את **המציאות של מדינה אחת** שבה אנו חיים, ואת הדימיון בין השליטה הישראלית בשטחים לבין משטר של אפרטהייד.

סיכום

עמדות חדשות אלה של הפרקליטות ושל היועץ המשפטי לממשלה הן תוצר של קרוב לעשר שנים של ממשלות ימין בראשות נתניהו, וביתר שאת בשנתיים האחרונות תחת הממשלה הנוכחית עם איילת שקד כשרת משפטים ועם אביחי מנדלבליט כיועמ"ש לממשלה. הממשלה משרה את האווירה, מפעילה לחצים ומביעה את הציפיה שהיועמ"ש יספק לה את הסחורה שתאפשר לה להרחיב את ההתנחלויות, להפקיע אדמות ולצמצם את הנוכחות הפלסטינית באזור C.

השינויים הללו עלולים לסבך את ישראל ואת הפועלים מטעמה בשטחים עם הפרות בוטות של הדין הבינלאומי. זהו חלק **מתהליך מתמשך של סיפוח דה-פקטו של השטחים** ויצירת **מציאות של מדינה אחת דו לאומית** שבה הפלסטינים חיים תחת משטר מפלה נטולי זכויות. מציאות זו לא רק מרחיקה אותנו מהסיכוי לפתרון של שלום ושל שתי מדינות לשני עמים אלא מפעילה בפועל אלמנטים משמעותיים של משטר אפרטהייד בגדה המערבית.